

Το 1^ο Διεθνές Συνέδριο για την Κοινή, τις κοινές και τη διαμόρφωση της κοινής νεοελληνικής, 3-4 Νοεμβρίου 2017, Τελλόγειο Ίδρυμα Τεχνών, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη

Simone Sumelidu

Το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) διοργάνωσε στις 3 και 4 Νοεμβρίου 2017 το 1^ο Διεθνές Συνέδριο για την Κοινή, τις κοινές και τη διαμόρφωση της κοινής νεοελληνικής. Το συνέδριο έλαβε χώρα στο Τελλόγειο Ίδρυμα Τεχνών και ήταν αφιερωμένο στη μνήμη του Μιχάλη Σετάτου, του κορυφαίου Έλληνα γλωσσολόγου, καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο οποίος απεβίωσε στις 3 Ιουλίου 2017.

Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του πρώτου τριετούς κύκλου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών, ο οποίος με το συνέδριο αυτό ολοκληρώθηκε. Το πρώτο συνέδριο του κύκλου (2015) αφιερώθηκε στην ετυμολογία της ελληνικής γλώσσας, το δεύτερο (2016) στις γλωσσικές επαφές στα Βαλκάνια και στη Μικρά Ασία και το τρίτο (2017) στην Κοινή, τις κοινές και τη διαμόρφωση της κοινής νεοελληνικής. Όπως αποκαλύπτει και ο τίτλος του τρίτου συνεδρίου, τα θέματα των ανακοινώσεων σχετίζονταν με την ελληνιστική κοινή, τη διαμόρφωσή της στον αρχικό χώρο, την επίδραση των υπόλοιπων διαλέκτων στην αττική διάλεκτο και τη σχέση της ελληνιστικής κοινής με τις τοπικές κοινές. Η δεύτερη θεματική ενότητα περιλάμβανε θέματα όπως η διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινής, η διαλεκτική της βάση, οι κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και δημογραφικές συνθήκες που ευνόησαν τη διαμόρφωσή της, ο ρόλος των τοπικών κοινών και πολλά άλλα. Επίσης οι εισηγητές ασχολήθηκαν με το θέμα διαμόρφωσης κοινών στις βαλκανικές και σε άλλες χώρες και με γενικά θεωρητικά ζητήματα σχετικά π.χ. με την τυπολογία των κοινών.

Στο συνέδριο συμμετείχαν ερευνητές με διεθνή αναγνώριση, όπως ο David Britain (Πανεπιστήμιο της Βέρνης, Ελβετία), ο Ranko Bugarski (Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου, Σερβία), ο Peter Trudgill (Πανεπιστήμιο του Φριμπούρ, Ελβετία), ο Χρήστος Τζιτζιλής (Α.Π.Θ., Ελλάδα) κ.ά.

Ο Χρήστος Τζιτζιλής, κορυφαίος Έλληνας διαλεκτολόγος, καθηγητής του Α.Π.Θ., ασχολήθηκε στην ανακοίνωσή του με το ζήτημα της ενιαίας μορφής της ελληνιστικής κοινής και τον ρόλο των αρχαίων διαλέκτων στη διαμόρφωσή της. Αναφέρθηκε στη μορφή της Κοινής στη Μικρά Ασία, στις επιρροές που δέχτηκε από τις άλλες γλώσσες της περιοχής και από την ιωνική διάλεκτο και στα ίχνη αυτών των επιδράσεων στις νεοελληνικές διαλέκτους της Μικράς Ασίας, την ποντιακή και την καππαδοκική.

Ο καθηγητής Χριστόφορος Χαραλαμπάκης, γνωστός Έλληνας γλωσσολόγος, καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και επιμελητής του πολυσυζητημένου *Χρηστικού λεξικού της Νεοελληνικής Γλώσσας* (Αθήνα 2014), δεν έλαβε μέρος προσωπικά, η ανακοίνωσή του διαβάστηκε από τον Γιώργο Παπαναστασίου, καθηγητή του Α.Π.Θ. Θέμα της ανακοίνωσης ήταν η θέση του Ελευθερίου Βενιζέλου στις διαμάχες για τη γλώσσα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Βενιζέλος ως πολιτικός αναγκάστηκε να λάβει στα ζητήματα της γλώσσας συμβιβαστικές αποφάσεις, αλλά η συνεισφορά του στο θέμα εισαγωγής της δημοτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα υπήρξε αναμφισβήτητη. Σύμφωνα με τον Χριστόφορο Χαραλαμπάκη, ο Βενιζέλος εκτιμούσε ιδιαίτερα τη γλώσσα του λαού και από νωρίς κατάλαβε την αναγκαιότητα διαμόρφωσης ενός κοινώς αποδεκτού οργάνου επικοινωνίας όλων των Ελλήνων.

Με το ζήτημα της σερβοκροατικής γλώσσας, ως γλώσσας κοινής στην περιοχή της Σερβίας, Κροατίας, Βοσνίας και Μαυροβουνίου, πολυκεντρικής, με αμοιβαία κατανοητές παραλλαγές, ασχολήθηκε στην ανακοίνωσή του ο Ranko Bugarski από το Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου.

Ο David Britain, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βέρνης, ο Kazuko Matsumoto (Πανεπιστήμιο του Τόκιο, Ιαπωνία) και η Prapararat Promparakorn (Maharakham University, Ταϊλάνδη) παρουσίασαν (με βάση την προσέγγιση της διαδικασίας της διαμόρφωσης της κοινής - koineization - του Trudgill) τη δημιουργία τριών καινούριων διαλέκτων σε τρεις περιοχές όπου οι ιστορικές εξελίξεις έφεραν σε επαφή δύο διαφορετικές γλώσσες ή διαλέκτους. Επρόκειτο για την περιοχή του Fens στην ανατολική Αγγλία, τα νησιά Παλάου στη Μικρονησία και τη γλώσσα του χωριού Ban Khlong Sathon στην Ταϊλάνδη.

Οι τέσσερις προαναφερθείσες ανακοινώσεις αντιπροσωπεύουν τις τέσσερις θεματικές ενότητες του συνεδρίου. Στο συνέδριο επίσης ακούστηκαν ανακοινώσεις και συζητήθηκαν θέματα όπως η διάκριση ανάμεσα στους όρους «πρότυπη» και «κοινή» (Σπύρος Μοσχονάς), η πρώιμη νεοελληνική γραπτή κοινή του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα (Ελένη Καραντζόλα), η διαμόρφωση της κοινής νεοελληνικής γλώσσας και οι σχολικές γραμματικές (Αναστάσιος Τσαγγαλίδης) και πολλά άλλα.

Όπως ανέφερα ανωτέρω, με το συνέδριο αυτό έκλεισε ο πρώτος τριετής κύκλος συνεδρίων του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών για τη διαχρονική και διατοπική μελέτη της ελληνικής γλώσσας. Οι οργανωτές κατάφεραν να προωθήσουν θέματα που αγνοούνταν μέχρι τώρα από τη συνεδριακή δραστηριότητα στην Ελλάδα, να φέρουν στην Ελλάδα κορυφαίους ερευνητές πάνω στα θέματα αυτά και τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό - να τραβήξουν την προσοχή και το ενδιαφέρον των φοιτητών.

«Περάσματα, μεταβάσεις, διελεύσεις: όψεις μιας λογοτεχνίας εν κινήσει».
Μνήμη Δ. Ν. Μαρωνίτη (1929–2016). Διεθνές Συνέδριο, 1–4 Μαρτίου 2017,
Κέντρο Διάδοσης Ερευνητικών Αποτελεσμάτων, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη

Μαίρη Μικέ

Ο Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών (Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ.) αφιέρωσε την ΙΕ' Διεθνή Επιστημονική του Συνάντηση (1–4 Μαρτίου 2017), με τον τίτλο «Περάσματα, μεταβάσεις, διελεύσεις: όψεις μιας λογοτεχνίας εν κινήσει», στη μνήμη του Δ. Ν. Μαρωνίτη (1929–2016).

Για τον λόγο αυτό, στην πρώτη συνεδρία του Συνεδρίου μίλησαν για τον Δ. Ν. Μαρωνίτη συνάδελφοι, συνεργάτες και συνοδοιπόροι που είχαν την ευκαιρία να συνεργαστούν μαζί του και να τον γνωρίσουν από κοντά. Ο ομότιμος καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας Κυριάκος Τσαντσάνογλου, ο ποιητής, εκδότης, μεταφραστής και διευθυντής του ΜΙΕΤ Διονύσης Καψάλης, ο εκδότης και διευθυντής του μακρόβιου Θεσσαλονικιώτικου περιοδικού *Εντευκτήριο* Γιώργος Κορδομενίδης και η ομότιμη καθηγήτρια Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας Λίζυ Τσιριμώκου φώτισαν πλευρές του διδακτικού, ερευνητικού, ιδιωτικού και δημόσιου βίου του μεγάλου φιλόλογου.

Στόχος, μεταξύ άλλων, του Διεθνούς Συνεδρίου, όπως αποτυπώνεται άλλωστε και στην πρόσκληση για συμμετοχή, ήταν να συζητηθούν, κατά τη διάρκεια των εργασιών του, μεταβάσεις γεωγραφικές, συμβολικές, εννοιολογικές εξετάζοντας τη δυναμική της μετακίνησης στη λογοτεχνική αναπαράσταση και επιδιώκοντας, πέραν μιας στατικής και ομοιογενούς θεώρησης του τόπου και του πολιτισμού, να χαρτογραφήσει μια ποιητική της κίνησης. Η δυναμική λοιπόν της μετάβασης και της κινητικότητας, η εμπειρία της μετανάστευσης ή της πατρίδας ως (ετεροτοπικού) τόπου μετάβασης ή/και διέλευσης, οι διαγλωσσικές πρακτικές γραφής αποτέλεσαν άξονες γύρω από τους οποίους θα μπορούσε να περιστραφεί το ερευνητικό ενδιαφέρον σύμφωνα με την Επιστημονική Επιτροπή του Συνεδρίου.

Το ενδιαφέρον υπήρξε μεγάλο και οι εισηγήσεις που τελικά ακούστηκαν κατά τη διάρκεια των τεσσάρων ημερών του Συνεδρίου καταπίστηκαν με λογοτεχνικά κείμενα που εκτείνονται σ' ένα μεγάλο χρονικό άνυσμα, από τον Μεσαίωνα έως τις μέρες μας. Ειδικά μάλιστα, καθώς η αυξανόμενη εμπειρία της μετανάστευσης και της προσφυγιάς της εποχής μας, ενεργοποιεί τα αντανakλαστικά της λογοτεχνίας που καλείται ως τόπος αναστοχασμού και κριτικής θεώρησης και χωρίς να απεμπολεί ούτε το δικαίωμα της επινόησης αλλά ούτε και τη δυνατότητα συμμετοχής σε έναν δημόσιο συγκαιρινό διάλογο, προκάλεσε πολλές

ανακοινώσεις οι οποίες εστίασαν σε εικόνες προσφύγων και μεταναστών όπως παρουσιάζονται σε σύγχρονα λογοτεχνικά κείμενα, ελληνικά και ξένα. Η ισχυρή μεταφορά της ρίζας, η εν διωγμώ λογοτεχνία, η συνεχής διελκυστίνδα ανάμεσα στο οικείο και στο ανοίκειο, η αποξένωση από την πατρίδα και η (αδύνατη) επιστροφή σε ένα ουσιαστικά ανοίκειο τόπο, οι προσπάθειες για ζεύξη και οι εύθραυστες ισοροπίες ανάμεσα σε μια εξιδανικευμένη παρελθοντική συνθήκη και σε μια δυστοπική παροντική κατάσταση επανήλθαν συχνά στις καταθέσεις των μελετητών. Επειδή βεβαίως η αντίληψη ότι η λογοτεχνία μπορεί επιπλέον να λειτουργεί ως ένα αρχείο προγενέστερων ιστορικών ή μυθικών μετακινήσεων, οι διαθεσιμότητες του οποίου εξαρτώνται από νέα ερωτήματα της ιστορικής κουλτούρας και από νέους διαλόγους και τρόπους συνομιλίας με ιστοριογραφικά σχήματα του παρελθόντος, αποτέλεσε μερίδιο αρκετών ανακοινώσεων, δόθηκε πράγματι η δυνατότητα ώστε δίπλα σε παλαιότερες αφηγήσεις που λειτουργούν ως σημείο αναφοράς να συγκατοικήσουν οργανικά σύγχρονα κείμενα. Με τον τρόπο αυτό, δεν έλειψαν κατασκευές γενεαλογιών που φωτίζονται με ένα διαφορετικό φως καθώς αποκτούν αρχετυπική πυκνότητα.

Στις διαγλωσσικές πρακτικές γραφής το ενδιαφέρον συγκεντρώθηκε γύρω από συγγραφείς που γράφουν σε άλλη γλώσσα από την μητρική τους, θεματοποιούν και προβληματίζονται για τη σχέση ανάμεσα στη μητρική και στην ξένη γλώσσα· αντιπαραβάλλουν γλωσσικά συστήματα, διαλέγονται με διαφορετικές ιδέες και πολιτισμούς και συχνά οδηγούν σε δυναμικές διαδικασίες μιας διαφορετικής εκφοράς. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να τίθεται σε αμφισβήτηση η αντίληψη για τη στεγανότητα των ορίων ανάμεσα στην εθνική και την ξένη λογοτεχνία, ανάμεσα στην οικεία (γηγενή) εμπειρία και στην αλλότρια.

Οι τίτλοι των συνεδρίων του Συνεδρίου μπορεί να φωτίσουν κάποιες από τις πλευρές των ανακοινώσεων, καθώς καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε οι ανακοινώσεις που στεγάζονται κάτω από κοινούς τίτλους να συρράπτονται από κοινά, θεματικά, ειδολογικά, μορφικά σχήματα. Με άλλα λόγια, το περιεχόμενο της μορφής τους θα μπορούσε να ακολουθεί κοινούς δρόμους. Ενδεικτικά και μόνο αναφέρω ορισμένους τίτλους: «Η αεικίνητη λογοτεχνία» (τον τίτλο αυτό είχε η εναρκτηρία συνεδρία του Συνεδρίου με θεωρητικές κυρίως εισηγήσεις οι οποίες στόχευαν στην αδρή περιγραφή ενός πλαισίου μελέτης και ανταποκρίσεων), «Η ποιητική της κινητικότητας», «Πολιτισμικές κινητικότητες», «Πολιτικές της ταυτότητας και ανέστια λογοτεχνία», «Μεταβάσεις, μεταίχμια, μετεωρισμοί» (μάλιστα σε μία από τις συνεδρίες με τον τίτλο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην καθαφική ποιητική του κράματος), «Χαμένες και νέες πατρίδες: Μικρασία», «Νέες υπερατλαντικές πατρίδες», «Η λογοτεχνία τόπος επίκλησης του ξένου», «Η βίαιη αποκοπή από την πατρίδα: Εξορίες», «Οικείωση και ανοικείωση» με ανακοινώσεις, μεταξύ άλλων, για μεταβάσεις από τη μικρή στη μεγάλη πατρίδα

μετά την ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα (1864), για τις μητριές πατρίδες των Βαλκανίων, για έλξεις και απωθήσεις από τον γενέθλιο τόπο, για τον ρόλο της διαμεσολάβησης της κίνησης στην αποτύπωση της προσφυγικής και μεταναστευτικής εμπειρίας κ.ο.κ.

Στο στρογγυλό τραπέζι του τέλους, εκτός από τη συμμετοχή μελών της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου, συμμετείχαν ο συγγραφέας Θανάσης Βαλτινός, το έργο του οποίου έγινε αντικείμενο μελέτης σε ανακοινώσεις, και ο κριτικός λογοτεχνίας Βαγγέλης Χατζηβασιλείου, ο οποίος στην παρέμβασή του αναφέρθηκε σε κείμενα του καιρού μας που αποτυπώνουν και αναπαριστούν πρόσφυγες, μετανάστες, ανέστιους. Ο δύσκολος και απαιτητικός ρόλος του απολογισμού του Συνεδρίου ανατέθηκε σε φοιτητές και φοιτήτριες, οι οποίοι με έκδηλο ενδιαφέρον παρακολούθησαν τις εργασίες του Συνεδρίου. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να σταθώ. Επειδή οι ιδέες ενός Συνεδρίου οφείλουν να διαχέονται και να μοιράζονται κυρίως ανάμεσα στις νέες γενιές ερευνητών και μελετητών, θεωρώ ότι αυτή η πρωτοβουλία της Επιστημονικής Επιτροπής ήταν κρίσιμης σημασίας.

Τέλος, θα ήθελα να επισημάνω ότι το Συνέδριο ήταν επιτυχημένο για τέσσερις κυρίως λόγους: α) εξαιτίας της μεγάλης ανταπόκρισης των μελετητών (θα πρέπει λοιπόν να θεωρηθεί ότι οι Διεθνείς Συναντήσεις που οργανώνει ο Τομέας Μ.Ν.Ε.Σ. του Τμήματος Φιλολογίας Α.Π.Θ. έχουν κατοχυρωθεί στις συνειδήσεις των ερευνητών ως ένας καταξιωμένος θεσμός) · β) εξαιτίας της ποιότητας της πλειονότητας των ανακοινώσεων · γ) εξαιτίας της μεγάλης προσέλευσης, κυρίως φοιτητών και φοιτητριών, που πυροδότησε φυσικά ζωηρές συζητήσεις και, δ) διότι η προβληματική του Συνεδρίου δημιούργησε δυναμικές, άνοιξε «θέματα για ξετύλιγμα» χωρίς να διεκδικεί το πλεονέκτημα ότι έδωσε και οριστικές απαντήσεις και οδήγησε σε γόνιμες διασταυρώσεις μέσα από ένα συγκριτολογικό πλαίσιο.

Η υπόσχεση ότι σύντομα θα αναρτηθούν τα Πρακτικά και ότι το παρόν Συνέδριο αποτελεί ακόμη έναν κρίκο στην αλυσίδα των Επιστημονικών Συναντήσεων του Τομέα Μ.Ν.Ε.Σ. του Τμήματος Φιλολογίας (Α.Π.Θ.) δημιουργώντας πολύτιμες παρακαταθήκες για το μέλλον παραμένει στο ακέραιο ζωντανή.
